

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
In the Name of Allah, the Compassionate the Merciful

قصص قرآن و مستشرقان (نقد دیدگاه‌ها و پاسخ به شبهات)

محمد باقر فرضی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فرآوری اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالتذگی مراکز آموزشی و پژوهشی، در گرو نظام منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون آموزشی و پژوهشی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

فهرست

پیشگفتار پژوهشگاه	۱۱
پیشگفتار مؤلف	۱۵
مقدمه	۱۹
مدخل پژوهش	۱۹
تعریف و بیان مسأله	۱۹
اهداف و ضرورت‌ها	۲۱
پیشینه پژوهش	۲۲
فصل اول: مفاهیم و کلیات	۲۹
۱. مفهوم قصص و کلیات آن	۲۹
الف) معنای لغوی و اصطلاحی	۲۹
ب) اقسام قصص قرآنی	۳۲
ج) ارتباط قصص قرآن با تاریخ	۳۵
۲. مفهوم استشراق و کلیات آن	۳۸
الف) مفهوم لغوی و اصطلاحی	۳۸
ب) تاریخچه استشراق	۴۲
ج) اهداف و انگیزه‌های مستشرقان	۴۴
یک) انگیزه‌های تبشیری	۴۵

- ۴۶ _____ دو) انگیزه‌های استعماری
- ۴۷ _____ سه) انگیزه‌های علمی
- ۴۹ _____ فصل دوم: بررسی شبهات مستشرقان درباره اصالت قصص قرآن
- ۵۱ _____ دیدگاه اول: وحیانی بودن قرآن و عدم اقتباس
- ۵۷ _____ دیدگاه دوم: اقتباس قرآن کریم و عدم وحیانی بودن آن
- ۵۷ _____ ۱. مصادر درونی
- ۵۸ _____ الف) اخذ مطالب قرآنی از محیط و فرهنگ جامعه عربی
- ۶۲ _____ ب) اقتباس از اشعار جاهلی
- ۶۳ _____ آرا و ادله مستشرقان
- ۶۳ _____ یکم) اقتباس از اشعار امیه بن ابی صلت
- ۷۳ _____ دوم) اقتباس از اشعار امرؤالقیس
- ۸۰ _____ ۲. مصادر بیرونی
- ۸۱ _____ الف) کتب پیشین
- ۸۳ _____ دلیل اول: قرآن، نسخه عربی تورات و انجیل
- ۸۸ _____ دلیل دوم: ارجاع پیامبر اسلام به علمای اهل کتاب
- ۹۴ _____ دلیل سوم: وجود اصل قرآن در متون پیشینیان
- ۹۶ _____ دلیل چهارم: اعتراف قرآن بر وجود آموزه‌های قرآنی در صحف انبیا
- ۹۷ _____ دلیل پنجم: قرآن صرفاً تصدیق‌کننده حقانیت کتب پیشین
- ۱۰۱ _____ دلیل پنجم: مشابهت قصه‌ها و آموزه‌های قرآن با متون پیشینیان
- ۱۱۶ _____ ب) مصادر شفاهی
- ۱۲۱ _____ یکم) بحیرای راهب
- ۱۲۶ _____ دوم) ورقه بن نوفل
- ۱۴۷ _____ فصل سوم: بررسی دیدگاه‌ها و نقد شبهات مستشرقان درباره حقیقت قصص قرآن
- ۱۴۹ _____ دیدگاه اسطوره‌ای
- ۱۴۹ _____ مفهوم‌شناسی اسطوره
- ۱۵۳ _____ بررسی آرا مستشرقان درباره اسطوره‌ای بودن قصص قرآن

- تقریر آرا (شبهه) _____ ۱۵۵
۱. سازگار نبودن اسطوره پنداری با آیات اوصاف قرآن کریم _____ ۱۶۵
۲. سازگار نبودن اسطوره پنداری با آیات دال بر تحقق قیامت _____ ۱۷۱
۳. سازگار نبودن اسطوره پنداری قصص قرآن با صفات باری تعالی _____ ۱۷۲
۴. حاکم بودن اصالت حقیقت بر اسطوره پنداری _____ ۱۷۵
۵. ناسازگاری واقع نما نبودن قصص قرآن با اصل هدایت‌گری آن _____ ۱۷۷
۶. زبان و کیفیت بیان الهی، نشان دهنده تحقق قصه‌ها در عالم واقع _____ ۱۷۹
۷. ناسازگاری اسطوره پنداری قصص قرآن با مبانی و اصول تفسیر اسلامی _____ ۱۸۲
۸. ناسازگاری اسطوره پنداری مستشرقان با جریان باستان‌شناسی _____ ۱۸۵
- الف) طوفان نوح _____ ۱۸۶
- ب) قوم عاد _____ ۱۹۰
- ج) قوم ثمود _____ ۱۹۵
- دیدگاه نمادین _____ ۱۹۸
- مفهوم‌شناسی نمادین _____ ۱۹۹
۱. ناسازگاری زبان رمز و نمادین با اسلوب هدایتی قرآن _____ ۲۰۰
۲. ناسازگاری زبان نمادین با مدلول مطابقی زبان قرآن _____ ۲۰۱
۳. ناسازگاری زبان رمز و نمادین با ظواهر و مفاد آیات قرآن کریم _____ ۲۰۲
- فصل چهارم: بررسی شبهات مستشرقان در مورد محتوای قصص قرآن کریم _____ ۲۰۵**
- قصه حضرت آدم ع _____ ۲۰۵
- شبهه اول: جان‌شینی آدم از فرشتگان یا جنیان _____ ۲۰۶
- شبهه دوم: خلقت حوا از دنده چپ آدم _____ ۲۱۱
- شبهه سوم: شبهه نصیب بیشتر حوا در ارتکاب گناه نخستین _____ ۲۱۵
- شبهه چهارم: اقتباس قصه آدم و حوا از منابع یهودی _____ ۲۱۶
- شبهه پنجم: تعارض میان آیات درباره ماهیت جن در جریان خلقت آدم _____ ۲۱۹
- شبهه ششم: پرهیز شیطان از سجده بر آدم به دلیل برتر دانستن مراتب ملائکه از انسان _____ ۲۲۳

- ۲۲۴ _____ قصه حضرت نوح علیه السلام
- شبهه اول: عدم همراهی و تأیید حضرت نوح از سوی باری تعالی _____ ۲۲۵
- شبهه دوم: فرود آمدن کشتی نوح علیه السلام بر زمین در روز عاشورا _____ ۲۳۱
- شبهه سوم: نجات گول عوج بن عناق از نابودی در طوفان _____ ۲۳۶
- ۲۳۷ _____ قصه حضرت ابراهیم علیه السلام
- شبهه اول: خلط قرآن از روابط دقیق میان ابراهیم و فرزندان او _____ ۲۳۸
- شبهه دوم: وحدت دیدگاه نداشتن آیات مکی و مدنی در ارتباط با حضرت ابراهیم _____ ۲۴۳
- شبهه سوم: استفاده ابزاری پیامبر اسلام از نام حضرت ابراهیم برای پیشبرد اسلام _____ ۲۴۵
- شبهه چهارم: ذبیح بودن اسماعیل نظریه‌ای پسینی مفسران مسلمان _____ ۲۴۸
- ۲۵۵ _____ حضرت موسی علیه السلام
- شبهه اول: تناقض درباره عصای موسی _____ ۲۵۶
- شبهه دوم: تعارض میان آیات غرق شدن با نجات فرعون _____ ۲۵۸
- شبهه سوم: ساخت گوساله معاصر حضرت موسی علیه السلام توسط هارون علیه السلام _____ ۲۶۲
- ۲۶۵ _____ حضرت عیسی علیه السلام و حضرت مریم علیهما السلام
- شبهه اول: انکار سخن گفتن حضرت عیسی علیه السلام در گهواره _____ ۲۶۶
- شبهه دوم: مطابقت قصه مائده با آیین عشای ربانی _____ ۲۶۹
- شبهه سوم: تأثیرپذیری پیامبر از اناجیل غیر رسمی در انکار عقیده _____ ۲۷۲
- _____ ۲۷۲ تصلیب عیسی علیه السلام
- شبهه چهارم: عدم ورود بشارات بعثت پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله در بشارات حضرت _____ ۲۷۶
- _____ ۲۷۶ عیسی علیه السلام
- شبهه ششم: تأثر قرآن کریم از نسخه‌های تحریف شده کتاب مقدس در قصه _____ ۲۸۶
- _____ ۲۸۶ حضرت مریم
- شبهه هفتم: خطای قرآن در نامیدن مریم به خواهر هارون و موسی _____ ۲۸۸
- _____ ۲۹۳ قصه حضرت محمد صلی الله علیه و آله
- شبهه اول: ازدواج پیامبر با حضرت خدیجه برای اهداف مادی _____ ۲۹۴
- شبهه دوم: افترا به پیامبر درباره ازدواج با زینب بنت جحش _____ ۲۹۸
- شبهه سوم: تردید در وقوع معجزه شق القمر _____ ۳۰۳

- شبهه چهارم: انکار و تردید درباره وقوع معراج پیامبر _____ ۳۱۱
- «معراج» در قرآن کریم _____ ۳۱۳
- رویکردهای خاورشناسان درباره معراج _____ ۳۱۶
- رویکرد اول: انکار و اسطوره‌پنداری معراج پیامبر _____ ۳۱۷
- رویکرد دوم: پذیرش و قبول اصل معراج با نگرش‌های گوناگون _____ ۳۲۲
- نگرش اول: پذیرش اصل معراج و تفسیر آن بر پایه پیش‌فرض‌های فرهنگی _____ ۳۲۲
- نگرش دوم: پذیرش و قبول اصل معراج و تفسیر آن بر پایه تجربه شخصی _____ ۳۲۳
- نگرش سوم: پذیرش اصل معراج بر مبنای روحانی بودن آن _____ ۳۲۶
- رویکرد سوم: پذیرش معراج جسم و روح پیامبر اکرم ﷺ _____ ۳۲۸
- شبهه پنجم: تأثیرپذیری پیامبر از القائات شیطانی _____ ۳۳۱
- کتابنامه _____ ۳۴۵

پیشگفتار پژوهشگاه

با بهره‌گیری از آرمان‌های علمی و فرهنگی انقلاب اسلامی ایران و با عنایت به تأکیدات مکرر مقام معظم رهبری علیه السلام درباره مرجعیت علمی اسلامی ایران و با توجه به ضرورت تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و گشودن افق‌های نوین فکری و معرفتی در دنیای معاصر، بایستگی مطالعه و پژوهش‌های دقیق و جامع در عرصه بین‌الملل، تأسیس نهاد علمی پژوهشی کارآمد، بدیهی و ضروری می‌نمود.

بدین منظور، پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی علیه السلام که نهادی علمی و بین‌المللی است، در سال ۱۳۸۶ پس از تلفیق پژوهشکده سازمان مدارس خارج از کشور و پژوهشکده نور، وابسته به مرکز جهانی علوم اسلامی، تأسیس گردید و هم‌اکنون با پنج پژوهشکده مشغول فعالیت می‌باشد. پژوهشکده علوم اسلامی، با توجه به رسالت عظیمی که در راستای مأموریت بنیادین جامعه المصطفی العالمیه در تولید علم و اندیشه در حوزه علوم اسلامی و نیز پشتیبانی علمی از آموزش المصطفی علیه السلام که صبغه اصلی آن علوم اسلامی است، پس از نیازسنجی پژوهشی و اولویت‌گذاری و تهیه طرح‌های پژوهشی در گروه‌های علمی خود (قرآن و حدیث، فقه و اصول، فلسفه و عرفان، تاریخ و

سیره، کلام و مذاهب و مهدویت) و تصویب آن‌ها در شورای علمی پژوهش‌کنده و پژوهشگاه، آن‌ها را به اعضای هیئت علمی و پژوهشگران خود واگذار نموده و بر روند اجرا و فرایند پژوهش و تولید نظارت می‌کند تا پژوهشی فاخر و معطوف به نیاز علمی جامعه بین‌المللی انتشار یافته و در دسترس فرزنانگان و دانش‌پژوهان ساحت معارف اسلامی قرار گیرد.

یکی از اولویت‌های پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی، کاوش و پژوهش درباره شبهات مستشرقان و نقد آرا و اندیشه‌های آنان است. یکی از این عرصه‌ها، نقد شبهات محتوایی قرآن کریم است که مستشرقان در این زمینه به‌ویژه داستان‌های مطرح‌شده در بیانات و حیانی قرآن، ادعاهای مختلفی را مطرح نموده‌اند.

پژوهش پیش‌رو، که نتیجه تلاش علمی جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای محمدباقر فرضی (زید عزه) عضو هیئت علمی گروه قرآن و حدیث است؛ ضمن تبیین ماهیت قصص قرآن و کلیات مرتبط با آن و شبهات مستشرقان را در سه عرصه اصالت، حقیقت و محتوای قصص، مورد بررسی قرار داده و نسبت به تبیین و ترسیم اندیشه درست و الهی قصص قرآن اقدام نموده است. پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ضمن تقدیر از تلاش ایشان در تدوین این اثر در جهت تبیین و تحلیل شبهات مستشرقان در ساحت قصص قرآن، از عنایت رئیس محترم سابق پژوهش‌کنده علوم اسلامی، جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر رضانژاد (زید عزه) و رئیس پژوهش‌کنده، حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر ملک‌افضلی (زید عزه) و ارزیابان محترم علمی اثر، حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمدجواد اسکندرلو (زید عزه) و حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر

حسین علوی مهر (زید عزه) و از همکاری بخش‌های مختلف جامعه
المصطفی ﷺ که امکان چاپ و نشر این پژوهش را در قالب یک کتاب فراهم
آورده‌اند، تشکر و قدردانی می‌کند.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

پیشگفتار مؤلف

﴿اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَابًا تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ﴾^۱

قرآن برترین کتابی است که در پهنه گیتی رقم خورده است و جلال و جمال و زیبایی و شکوهش، بر روح و جان آدمیان جلاء بخشیده و او را بر تعظیم در برابر عظمتش خاضع نموده است. تبیین قصص و تاریخ پیشینان در قرآن کریم، با شاخص واقع‌گرایی و به دور از هرگونه تغییر و تحریف، از نمودهای متعالی و شاخص‌های اساسی اعجاز الهی در قرآن کریم است؛ چرا که متون گذشته همواره دستخوش تغییر و تحریف بوده، اما در این میان، قرآن کریم با توجه به آیه شریفه ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾^۲ تنها کتاب آسمانی است که می‌توان تاریخ گذشتگان را به صورت واقعی و اصیل در آن یافت.

---

۱. «خدا زیباترین سخن را به صورت کتابی متشابه، متضمن وعد و وعید نازل کرده است. آنان که از پروردگارشان می‌هراسند پوست بدنشان از آن به لرزه می‌افتد، سپس پوست و دلشان به یاد خدا افتد...» (زمر (۳۹): ۲۳).

۲. (حجر (۱۵۱): ۹).

مردم در عصر پیغمبر اکرم ﷺ قرآن را می‌خواندند و می‌شنیدند و آن را می‌فهمیدند و با پرسش‌های زیادی مواجه نبودند و اگر احیاناً سؤالی درباره قرآن و مفاهیم آن داشتند، از سرچشمه وحی، رسول خدا ﷺ می‌پرسیدند، اما آرام‌آرام، حمله مخالفان اسلام به حریم مقدس قرآن کریم، در عرصه‌ها و جبهه‌های گوناگون دامنه‌دار و تداوم بیش‌ازپیش پیدا کرد؛ چراکه تضاد اسلام با کفر و ناسازگاری حق و باطل یک رویکرد و انتخاب مبنایی و بنیادی است ﴿وَلَا يَزَالُونَ يَقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا﴾^۱؛ لیکن امروز در این زمینه، خاورشناسان که کارآمدی قرآن و اسلام را در هدایت جوامع گوناگون و پاسخ‌گو به نیازهای معرفتی نسل معاصر دریافته‌اند، با شبهه‌افکنی و تردید وسیع و همه‌جانبه در سنت و تاریخ، به‌ویژه قصص قرآن کریم و با مقایسه قرآن و آموزه‌های بلند آن با مبانی نصرانیت و یهودیت، تلاش می‌کنند حقانیت قرآن کریم را از زوایای گوناگون، از جمله ابعاد محتوایی آن زیر سؤال ببرند و اذهان عمومی مردمان اقصی نقاط عالم را نسبت به تضعیف مبنایی بنیادین این کتاب الهی دچار اعوجاج و انحراف نمایند.

اثرپیش‌رو، تلاش دارد در راستای تأکید بر وحیانی بودن قرآن و دفاع از حیثیت بلاغی و بیانی قرآن کریم، مهم‌ترین شبهات مستشرقان را درباره قصص قرآن مطرح و تا حد توان به‌بوته نقد و بررسی بسپارد تا از این رهگذر نمود و ظهور ساحت اعجاز‌آمیز قرآن کریم و محتوای گرانسنگ آن به‌ویژه در حوزه قصص، بیش‌ازپیش روشن گردد.

۱. «کافران پیوسته با شما مسلمین در جنگ و کارزار هستند تا آن‌که اگر بتوانند شما را از دین

خودتان برگردانند» (بقره ۲: ۲۱۷).

بدیهی است هیچ کلامی جز کلام خداوند (عَزَّوَجَلَّ) و معصومان علیهم السلام، مصون از اشتباه نیست و بدون تردید، این امر، شامل این پژوهش نیز خواهد بود.

ضمن یادآوری این نکته که این اثر با پشتوانه مجموعه غنی «پژوهشگاه بین‌المللی جامعة المصطفی» فراهم گردید از مطالعه کنندگان صاحب نظر و نکته‌سنج انتظار دارم، پیشنهادهای اصلاحی و نقدهای منصفانه و عالمانه خود را برای رفع کاستی‌های این اثر یادآور شوند. پیشاپیش از بذل محبت و راهنمایی‌های آنان تقدیر و تشکر می‌نمایم.

همچنین از تمام عزیزانی که در پیدایش این اثر نقش داشته‌اند به ویژه ریاست محترم پژوهشگاه، حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر حسن رضایی (زید‌عزه) و ریاست محترم سابق و فعلی پژوهشکده علوم اسلامی، حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر رضائزاد (زید‌عزه) و حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر ملک‌افضلی (زید‌عزه) و اساتید محترم ناظر و ارزیاب، حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمدجواد اسکندرلو (زید‌عزه)، و حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر حسین علوی مهر (زید‌عزه) و همکاران محترم معاونت پژوهش پژوهشگاه و همه همکاران پرتلاش در جامعة المصطفی العالمیه صمیمانه سپاسگزارم.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین

با تشکر - محمدباقر فرضی

عضو هیئت علمی جامعة المصطفی العالمیه